

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015			Ф-19.09- 05.01/076.00.1/М/ОК2 -1-2024
	Випуск 1	Зміни 0	Екземпляр № 1	Арк 18/ 1

ЗАТВЕРДЖЕНО

Вченою радою факультету
Національної безпеки, права та
міжнародних відносин 27 серпня
2024 р., протокол № 8

Голова Вченої ради

_____ Лариса СЕРГІЄНКО

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «Політика і редентизму»

для здобувачів вищої освіти освітнього ступеня «магістр»
спеціальності 256 «Національна безпека»
освітньо-професійна програма «Національна безпека (за окремими сферами
забезпечення та видами діяльності)»
кафедра національної безпеки, публічного управління та адміністрування

Схвалено на засіданні кафедри
менеджменту, бізнесу та
маркетингових технологій
26 серпня 2024 р., протокол № 7

Завідувач кафедри

_____ Світлана СВІРКО

Гарант освітньо-професійної
програми

_____ Димитрій ГРИЦИШЕН

Розробник: асистент кафедри національної безпеки, публічного управління та
адміністрування ПОПОВИЧ Ніна

Житомир
2024 – 2025 н.р.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015			Ф-19.09- 05.01/076.00.1/М/ОК2 -1-2024
	<i>Випуск 1</i>	<i>Зміни 0</i>	<i>Екземпляр № 1</i>	<i>Арк 18/2</i>

Робоча програма навчальної дисципліни «Політика іредентизму» для здобувачів вищої освіти освітнього ступеня «магістр» спеціальності 256 «Національна безпека» освітньо-професійна програма «Національна безпека (за окремими сферами забезпечення та видами діяльності)» затверджена Вченою радою факультету національної безпеки, права та міжнародних відносин від 27 серпня 2024 р., протокол № 8.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015			Ф-19.09- 05.01/076.00.1/М/ОК2 -1-2024
	Випуск 1	Зміни 0	Екземпляр № 1	Арк 18/3

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів 3	Галузь знань 25 «Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону»	Обов'язкова	
Модулів – 1	Спеціальність 256 «Національна безпека»	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 1		1-й	1
Загальна кількість годин – 90		Семестр	
		1-й	1-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 3 самостійної роботи – 3	Освітній ступінь «магістр»	Лекції	
		32 год.	8 год.
		Практичні	
		16 год.	4 год.
		Лабораторні	
		– год.	– год.
		Самостійна робота	
42 год.	78 год.		
		Вид контролю: екзамен	

Частка аудиторних занять і частка самостійної та індивідуальної роботи у загальному обсязі годин з навчальної дисципліни становить:

для денної форми навчання – 53,3% аудиторних занять, 46,7% самостійної та індивідуальної роботи.

для денної форми навчання – 13,3% аудиторних занять, 86,7% самостійної та індивідуальної роботи

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015			Ф-19.09- 05.01/076.00.1/М/ОК2 -1-2024
	Випуск 1	Зміни 0	Екземпляр № 1	Арк 18/4

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою навчальної дисципліни є: засвоєння студентами спеціальності 256 «Національна безпека (за окремими сферами забезпечення та видами діяльності)» основоположних знань з виникнення та генези іредентизму; характеристики сучасного стану проблеми іредентизму.

Завданнями вивчення навчальної дисципліни є:

- розуміння сутності політики іредентизму та інших відцентрових рухів, особливостей виникнення та генези їх формування;
- засвоєння теоретико-методологічного апарату явища іредентизму;
- визначення передумов виникнення іредентизму, шляхів попередження та боротьби з цим явищем;

Зміст навчальної дисципліни направлений на формування наступних **компетентностей**, визначених стандартом вищої освіти зі спеціальності 256 «Національна безпека (за окремими сферами забезпечення та видами діяльності)»:

ІК. Здатність розв'язувати задачі дослідницького та/або інноваційного характеру у галузі національної безпеки (за окремими сферами забезпечення і видами діяльності)

ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу

ЗК 2. Здатність приймати обґрунтовані рішення

ЗК 4. Здатність проводити дослідження на відповідному рівні

ЗК 6. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями

СК 1. Здатність здійснювати професійну діяльність у відповідних сферах національної безпеки

СК 2. Здатність аналізувати та оцінювати сучасний стан і тенденції розвитку міжнародних відносин та проблеми міжнародної безпеки, їх вплив на національну безпеку в контексті набуття Україною членства в НАТО

СК 4. Здатність аналізувати та прогнозувати розвиток безпекового середовища (глобальний, регіональний та національний аспекти) за окремими сферами забезпечення та видами діяльності

СК 7. Здатність інтегрувати знання та розв'язувати складні задачі національної безпеки (за окремими сферами забезпечення і видами діяльності) у широких та/або мультидисциплінарних контекстах за наявності неповної або обмеженої інформації з урахуванням аспектів соціальної та етичної відповідальності

СК 8. Здатність використовувати понятійно-категоріальний апарат теорій терорології та іредентизму, аналізувати структуру системи запобігання і протидії

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015			Ф-19.09- 05.01/076.00.1/М/ОК2 -1-2024
	Випуск 1	Зміни 0	Екземпляр № 1	Арк 18/ 5

фінансуванню тероризму та збройних конфліктів

Отримані знання з навчальної дисципліни стануть складовими наступних **програмних результатів** навчання за спеціальністю 256 «Національна безпека»

ПРН1. Застосовувати системний аналіз та синтез для вирішення завдань забезпечення національної безпеки.

ПРН3. Приймати обґрунтовані рішення з питань забезпечення національної безпеки держави (за сферами забезпечення та видами діяльності), у тому числі в умовах багатокритеріальності, неповних чи суперечливих інформації та вимог.

ПРН10. Формувати елементи (складові) стратегії національної безпеки держави (за сферами забезпечення та видами діяльності).

ПРН14. Зрозуміло і недвозначно доносити власні знання, висновки та аргументацію з питань національної безпеки до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються.

ПРН17. Виявляти та прогнозувати ризики національній безпеці України з урахуванням теорій терорології та іредентизму та обґрунтовувати заходи щодо їх мінімізації для забезпечення економічної безпеки держави.

Під час вивчення навчальної дисципліни здобувачі вищої освіти зможуть отримати наступні Soft skills:

– *комунікативні навички*: письмове, вербальне й невербальне спілкування; вести дискусію і відстоювати свою позицію; вміння шукати, аналізувати та використовувати інформацію;

– *уміння виступати привселюдно*: вміння публічно та професійно презентувати результати власних досліджень;

– *гнучкість і адаптивність*: уміння аналізувати ситуацію, орієнтування на вирішення проблеми;

– *особисті якості*: креативне й критичне мислення; етичність, доброчесність, повага до оточуючих.

3. Програма навчальної дисципліни

МОДУЛЬ 1

Змістовий модуль 1. Теоретичні засади розуміння політики іредентизму як явища міжнародних відносин

Тема 1. Політика іредентизму: теоретико - методологічний аспект (ЗК 1, ЗК 4, СК 8, ПРН10)

Іредентизм як предмет сучасного наукового дискурсу. Визначення та ознаки. Основні підходи до визначення сутності іредентизму в сучасному науковому дискурсі. Іредентизм та політика іредентизму: розуміння та взаємозалежність

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015			Ф-19.09- 05.01/076.00.1/М/ОК2 -1-2024
	Випуск 1	Зміни 0	Екземпляр № 1	Арк 18/ 6

понять. Іредентизм як форма об'єднавчої етнополітичної поведінки: сутність і специфіка. Характеристика суб'єктів іредентизму: іредента, поліетнічна держава, споріднена держава. Характерні риси іреденти та діаспори.

Тема 2. Виникнення та формування іредентизму (ЗК 1, СК 4, СК 8, ПРН10, ПРН17)

Передумови та причини виникнення іредентизму. Розділений народ як фактор виникнення іредентизму. Виникнення націоналізму та його вплив на формування іредентизму. Особливості виникнення іредентистських наративів в контексті формування різних національних ідеологій. Роль культурно-ідеологічних чинників в обґрунтуванні іредентистської стратегії.

Тема 3. Значення культурно-ідеологічних чинників у виникненні іредентизму (ЗК 1, СК 4, СК 8, ПРН10, ПРН17)

Етнічна ідеологія як мобілізаційний ресурс. Значення та формування етнічної та національної ідентичності в контексті етнонаціональних рухів. Сутність та формування «великих ідей» як основи виникнення етнічних конфліктів. Значення та сутність грецької «Мегалі ідеї». Сербська «Мегалі ідея». Великодержавницька ідея Румунії та її взаємозв'язок з українськими землями.

Тема 4. Підходи до типології іредентизму (ЗК 2, СК 2, СК 8, ПРН3)

Складність ідентифікації та уніфікації різних проявів та типів іредентизму. Типологія іредентизму Дж. Ландау: поміркований та радикальний тип. Різновиди іредентизму відповідно до статусу його учасників: 1) воз'єднання спорідненої держави і однієї чи кількох етнічних споріднених груп у суміжних державах; 2) об'єднання кількох етнічних груп, розосереджених між декількома державами-господарями (курди, баски). Західний та східний типи іредентизму та їх особливості. Класифікація іредентизму відповідно до певних критеріїв: ініціатор іредентистських прагнень; характер відносин між суб'єктами іредентизму; характер дій, який приписується іншими політичними акторами суб'єктам іредентизму; зміст іредентистських вимог (Н. Горло).

Тема 5. Співвідношення іредентизму та інших відцентрових рухів (ЗК 4, ЗК 6, СК 7, ПРН14)

Методологічні підходи до визначення термінів: уніонізм, панрухи, сецесія, сецесіонізм, сепаратизм. Порівняльна характеристика іредентизму та

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015			Ф-19.09- 05.01/076.00.1/М/ОК2 -1-2024
	Випуск 1	Зміни 0	Екземпляр № 1	Арк 18/8

Змістові модулі і теми	Кількість годин							
	денна форма				заочна форма			
	усього	лекції	практичні	самостійна робота	усього	лекції	практичні	самостійна робота
МОДУЛЬ								
Змістовий модуль. Іредентизм як міждержавне явище								
Тема 1 Політика іредентизму: теоретико - методологічний аспект	12	4	2	6	12	2	-	10
Тема 2. Виникнення та формування іредентизму.	10	4	2	4	10	-	2	8
Тема 3. Значення культурно-ідеологічних чинників у виникненні іредентизму	12	4	2	6	12	2	-	10
Тема 4. Підходи до типології іредентизму	12	4	2	6	12	-	2	10
Тема 5. Співвідношення іредентизму та інших відцентрових рухів	12	4	2	6	12	-	-	12
Тема 6. Роль іредентизму у внутрішньополітичних процесах поліетнічної держави	12	4	2	6	12	-	-	12
Тема 7. Іредентизм як чинник нестабільності на міжнародній правовій арені	10	4	2	4	10	2	-	8
Тема 8. Іредентизм та Україна	10	4	2	4	10	2	-	8
Разом за змістовий модуль	90	32	16	42	90	8	4	78
ВСЬОГО	90	16	16	58	90	8	4	78

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015			Ф-19.09- 05.01/076.00.1/М/ОК2 -1-2024
	Випуск 1	Зміни 0	Екземпляр № 1	Арк 18/9

5. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна форма	заочна форма
МОДУЛЬ			
Змістовий модуль. Іредентизм як міждержавне явище			
1	Тема 1. Політика іредентизму: теоретико - методологічний аспект 1. Іредентизм як предмет сучасного наукового дискурсу. 2. Основні підходи до визначення сутності іредентизму в сучасному науковому дискурсі. 3. Іредентизм та політика іредентизму: розуміння та взаємозалежність понять. 4. Іредентизм як форма об'єднувчої етнополітичної поведінки: сутність і специфіка. 5. Суб'єкти іредентизму. Характерні риси іреденти та діаспори.	2	-
2	Тема 2. Виникнення та формування іредентизму. 1. Передумови та причини виникнення іредентизму 2. Розділений народ як фактор виникнення іредентизму. 3. Вплив націоналізму на формування іредентизму. 4. Роль культурно-ідеологічних чинників в обґрунтуванні іредентистської стратегії.	2	2
3	Тема 3. Значення культурно-ідеологічних чинників у виникненні іредентизму 1. Етнічна ідеологія як мобілізаційний ресурс. 2. Значення та формування етнічної та національної ідентичності в контексті етнонаціональних рухів. 3. Грецька «Мегалі ідея». 4. Сербська «Велика ідея». 5. Великодержавницька румунська ідея.	2	-
4	Тема 4. Підходи до типології іредентизму 6. Складність ідентифікації та уніфікації різних проявів та типів іредентизму. 7. Типологія іредентизму Дж. Ландау: поміркований та радикальний тип. 8. Різновиди іредентизму відповідно до статусу його учасників: 1) возз'єднання спорідненої держави і однієї чи кількох етнічних споріднених груп у суміжних державах: 2) об'єднання кількох етнічних груп, розосереджених між декількома державами-господарями (курди, баски). 9. Західний та східний типи іредентизму та їх особливості.	2	2

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015			Ф-19.09- 05.01/076.00.1/М/ОК2 -1-2024
	Випуск 1	Зміни 0	Екземпляр № 1	Арк 18/ 10

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна форма	заочна форма
	10. Класифікація іредентизму відповідно до певних критеріїв: ініціатор іредентистських прагнень; характер відносин між суб'єктами іредентизму; характер дій, який приписується іншими політичними акторами суб'єктам іредентизму; зміст іредентистських вимог (Н. Горло)		
5	Тема 5. Співвідношення іредентизму та інших відцентрових рухів 1. Методологічні підходи до визначення термінів. 2. Порівняльна характеристика іредентизму та сепаратизму. 3. Іредентизм та пан рухи: порівняльний аналіз 4. Іредентизм та уніонізм: спільне та відмінне 5. Іредентизм та сецесія: спільні та відмінні риси	2	-
6	Тема 6. Роль іредентизму у внутрішньополітичних процесах поліетнічної держави 1. Вплив політичного режиму на виникнення іредентизму. 2. Взаємозв'язок іредентизму і етнорегіоналізму 3. Конфлікт ідентичностей як передумова появи іредентистських настроїв 4. Шляхи подолання деструктивного впливу іредентизму на внутрішньополітичні процеси у поліетнічній державі.	2	-
7	Тема 7. Іредентизм як чинник нестабільності на міжнародній правовій арені. 1. Міжнародно-правовий вимір політики іредентизму 2. Морально-правові аспекти політики іредентизму. 3. Конфліктогенний потенціал іредентизму	2	-
8	Тема 8. Іредентизм та Україна 1. Стан національних меншин в Україні і характер їх відносин зі спорідненими державами 2. Характер україно – угорських міждержавних відносин на межі ХХ – ХХІ ст. 3. Вплив іредентистського чинника на відносини між Україною і Росією на рубежі ХХ–ХХІ століть 4. Реалізація російської політики іредентизму щодо українських територій (2014-2023 рр.)	2	-
РАЗОМ		16	4

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015		Ф-19.09- 05.01/076.00.1/М/ОК2 -1-2024
	Випуск 1	Зміни 0	Екземпляр № 1 Арк 18/ 11

6. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна форма	заочна форма
МОДУЛЬ 1			
Змістовий модуль			
1	Тема 1 Політика іредентизму: теоретико - методологічний аспект 1. Інтелектуальний ресурс політики іредентизму 2. Методологія дослідження іредентизму 3. Нормативний підхід у вивченні іредентизму 4. Емпіричний підхід дослідження тематики	6	10
2	Тема 2. Виникнення та формування іредентизму. 1. Об'єднання Італії та іредентизм 2. Грецький уніонізм 3. Е. Сміт «Національна ідентичність» 4. Е. Геллнер «Нація та націоналізм»	4	8
3	Тема 3. Значення культурно-ідеологічних чинників у виникненні іредентизму 1. Мюнхенська угода 1938 р. 2. Віденський арбітраж 1940 р. 3. Паризький мирні договори 1947 р. та встановлення радянсько-угорського та радянсько-румунського кордону.	6	10
4	Тема 4. Підходи до типології іредентизму 1. Функціональні моделі політики іредентизму 2. Передумови формування. 3. Сутність та специфіка.	6	10
5	Тема 5. Співвідношення іредентизму та інших відцентрових рухів 1. Іредентизм та сепаратизм 2. Сепаратизм в світі. 3. Випадки сепаратизму в сучасній Європі	6	12
6	Тема 6. Роль іредентизму у внутрішньополітичних процесах поліетнічної держави 1. Історичні передумови виникнення «Великих держав». 2. Ідеї «великої держави» сьогодні.	6	12
7	Тема 7. Іредентизм як чинник нестабільності на міжнародній правовій арені 1. Балканський сепаратизм: причини виникнення та конфліктогенний потенціал в регіоні.	4	8
8	Тема 8. Іредентизм та Україна 1. Євроінтеграційна парадигма відносин між Україною та Угорщиною на сучасному етапі 2. Концепція Державної цільової національно-культурної програми "Єдність у розмаїтті"	4	8
РАЗОМ		42	78

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015			Ф-19.09- 05.01/076.00.1/М/ОК2 -1-2024
	Випуск 1	Зміни 0	Екземпляр № 1	Арк 18/ 12

7. Індивідуальні самостійні завдання

Індивідуальним самостійним завданням під час вивчення дисципліни «Політика іредентизму» є написання тез доповіді за тематикою магістерської кваліфікаційної роботи.

Тези доповіді (гр. thesis – положення, твердження) – це опубліковані до початку наукової конференції матеріали із викладом основних аспектів наукової доповіді. Вони фіксують наукову точку зору автора і містять матеріали, які раніше не друкувалися. Завдяки влучно складеним тезам, автор має можливість створити собі репутацію фахівця, здатного в логічній і переконливій, ясній і доступній для адресата формі висловлювати результати своєї роботи. Тези на конференцію – це не план наукової роботи і не список основних положень.

Порядок підготовки тез:

- визначення теми дослідження;
- аналіз літератури за темою дослідження;
- визначення проблемного питання в рамках теми дослідження;
- формулювання назви тез доповідей;
- узгодження назви тез та напряму дослідження з науковим керівником;
- написання тез;
- узгодження тексту тез з науковим керівником;
- публікація тез доповіді.

Оформлення тез здійснюється відповідно до вимог актуальної конференції, відображених у інформаційному листі заходу. При поданні тез на перевірку здобувачі вищої освіти мають зазначити, відповідно до вимог якої конференції здійснювалася підготовка тез. Обов'язковим елементом контролю та оцінювання тез як індивідуального завдання є перевірка їх на плагіат з використанням доступного програмного забезпечення.

8. Методи навчання

Під час викладання навчальної дисципліни використовуються наступні методи навчання.

Результат навчання	Методи навчання
ПРН 1. Застосовувати системний аналіз та синтез для вирішення завдань забезпечення національної безпеки	<ul style="list-style-type: none"> – Вербальні методи (лекція, пояснення) – Наочні методи (презентація) – Практичні методи (вирішення кейсів) – Дискусійний метод – Дослідницький метод – Проблемний метод – Методи самостійної роботи (анотування опрацьованого матеріалу, виконання завдань, проведення розрахунків,

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015			Ф-19.09- 05.01/076.00.1/М/ОК2 -1-2024
	Випуск 1	Зміни 0	Екземпляр № 1	Арк 18/ 13

Результат навчання	Методи навчання
	підготовка доповідей, написання тез)
ПРН 3. Приймати обґрунтовані рішення з питань забезпечення національної безпеки держави (за сферами забезпечення та видами діяльності), у тому числі в умовах багатокритеріальності, неповних чи суперечливих інформації та вимог	<ul style="list-style-type: none"> – Вербальні методи (лекція, пояснення) – Наочні методи (презентація) – Практичні методи (вирішення кейсів) – Дискусійний метод – Дослідницький метод – Метод активного навчання (проведення ділових ігор) – Методи самостійної роботи (анотування опрацьованого матеріалу, виконання завдань, проведення розрахунків, підготовка доповідей, написання тез)
ПРН 10. Формувати елементи (складові) стратегії національної безпеки держави (за сферами забезпечення та видами діяльності)	<ul style="list-style-type: none"> – Вербальні методи (лекція, пояснення) – Наочні методи (презентація) – Практичні методи (вирішення кейсів) – Дискусійний метод – Дослідницький метод – Метод активного навчання (проведення ділових ігор) – Методи самостійної роботи (анотування опрацьованого матеріалу, виконання завдань, проведення розрахунків, підготовка доповідей, написання тез)
ПРН 14. Зрозуміло і недвозначно доносити власні знання, висновки та аргументацію з питань національної безпеки до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються	<ul style="list-style-type: none"> – Практичні методи (вирішення кейсів) – Дискусійний метод – Дослідницький метод – Метод активного навчання (проведення ділових ігор) – Методи самостійної роботи (підготовка тез з подальшим виступом на науково-студентських конференціях)
ПРН 17. Виявляти та прогнозувати ризики національній безпеці України з урахуванням теорій терорології та іредентизму та обґрунтовувати заходи щодо їх мінімізації для забезпечення економічної безпеки держави	<ul style="list-style-type: none"> – Вербальні методи (лекція, пояснення, проблемні лекції) – Наочні методи (презентація з подальшим поясненням матеріалу) – Практичні методи (вирішення кейсів) – Дискусійний метод – Дослідницький метод – Метод активного навчання (проведення ділових ігор) – ситуаційний метод – Методи самостійної роботи (анотування опрацьованого матеріалу, виконання завдань, проведення розрахунків, підготовка доповідей, написання тез)

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015			Ф-19.09- 05.01/076.00.1/М/ОК2 -1-2024
	Випуск 1	Зміни 0	Екземпляр № 1	Арк 18/ 14

9. Методи контролю

Перевірка досягнення результатів навчання здійснюється з використанням наступних методів.

Результат навчання	Методи контролю
ПРН1. Застосовувати системний аналіз та синтез для вирішення завдань забезпечення національної безпеки.	<ul style="list-style-type: none"> – Усне опитування, участь у дискусії, відповіді на проблемні запитання – Перевірка виконання домашніх завдань, практичних завдань, вправ, кейсів – Перевірка виконання та захист лабораторних робіт – Експрес-тестування – Перевірка виконання та захист індивідуальних завдань – Самооцінювання та взаємооцінювання – Перевірка виконання завдань модульного контролю – Екзамен
ПРН3. Приймати обґрунтовані рішення з питань забезпечення національної безпеки держави (за сферами забезпечення та видами діяльності), у тому числі в умовах багатокритеріальності, неповних чи суперечливих інформації та вимог.	<ul style="list-style-type: none"> – Усне опитування, участь у дискусії, відповіді на проблемні запитання – Перевірка виконання домашніх завдань, практичних завдань, вправ, кейсів – Перевірка виконання та захист лабораторних робіт – Експрес-тестування – Перевірка виконання та захист індивідуальних завдань – Самооцінювання та взаємооцінювання – Перевірка виконання завдань модульного контролю – Екзамен
ПРН10. Формувати елементи (складові) стратегії національної безпеки держави (за сферами забезпечення та видами діяльності).	<ul style="list-style-type: none"> – Усне опитування, участь у дискусії, відповіді на проблемні запитання – Перевірка виконання домашніх завдань, практичних завдань, вправ, кейсів – Перевірка виконання та захист лабораторних робіт – Експрес-тестування – Перевірка виконання та захист індивідуальних завдань – Самооцінювання та взаємооцінювання – Перевірка виконання завдань модульного контролю

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015			Ф-19.09- 05.01/076.00.1/М/ОК2 -1-2024
	Випуск 1	Зміни 0	Екземпляр № 1	Арк 18/ 15

Результат навчання	Методи контролю
	– Екзамен
ПРН14. Зрозуміло і недвозначно доносити власні знання, висновки та аргументацію з питань національної безпеки до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються.	<ul style="list-style-type: none"> – Усне опитування, участь у дискусії, відповіді на проблемні запитання – Перевірка виконання домашніх завдань, практичних завдань, вправ, кейсів – Перевірка виконання та захист лабораторних робіт – Експрес-тестування – Перевірка виконання та захист індивідуальних завдань – Самооцінювання та взаємооцінювання – Перевірка виконання завдань модульного контролю – Екзамен
ПРН17. Виявляти та прогнозувати ризики національній безпеці України з урахуванням теорій терорології та іредентизму та обґрунтовувати заходи щодо їх мінімізації для забезпечення економічної безпеки держави.	<ul style="list-style-type: none"> – Усне опитування, участь у дискусії, відповіді на проблемні запитання – Перевірка виконання домашніх завдань, практичних завдань, вправ, кейсів – Перевірка виконання та захист лабораторних робіт – Експрес-тестування – Перевірка виконання та захист індивідуальних завдань – Самооцінювання та взаємооцінювання – Перевірка виконання завдань модульного контролю – Екзамен

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015			Ф-19.09- 05.01/076.00.1/М/ОК2 -1-2024
	Випуск 1	Зміни 0	Екземпляр № 1	Арк 18/ 16

10. Оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти

Оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти з навчальної дисципліни здійснюється відповідно до Положення про оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти у Державному університеті «Житомирська політехніка» та розподілу балів, що наведений нижче.

Система оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти з навчальної дисципліни включає:

- поточний, модульний та підсумковий контроль – для здобувачів денної форми навчання;
- поточний та підсумковий контроль – для здобувачів заочної форми навчання.

Поточний контроль проводиться для оцінювання рівня засвоєння знань, формування умінь і навичок здобувачів вищої освіти впродовж вивчення ними матеріалу модуля (змістових модулів) навчальної дисципліни. Поточний контроль здійснюється під час проведення навчальних занять.

Модульний контроль проводиться з метою оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти за модуль (змістові модулі) навчальної дисципліни. Модульний контроль проводиться під час навчального заняття після завершення вивчення матеріалу модуля (змістових модулів) навчальної дисципліни. Модульний контроль здійснюється у формі тестування.

Підсумковий контроль проводиться для підсумкового оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти з навчальної дисципліни. Підсумковий контроль здійснюється після завершення вивчення навчальної дисципліни. Підсумковий контроль проводиться у формі екзамену. Процедура складання екзамену визначена у Положенні про організацію освітнього процесу у Державному університеті «Житомирська політехніка».

Розподіл балів з навчальної дисципліни

Види робіт здобувача вищої освіти	Кількість балів за семестр
Для здобувача денної форми навчання	
Виконання завдань поточного контролю	60
Виконання завдань модульного контролю	40
Підсумкова семестрова оцінка	100
Для здобувача заочної форми навчання	
Виконання завдань поточного контролю	60
Виконання завдань підсумкового контролю	40
Підсумкова семестрова оцінка	100

Розподіл балів за виконання завдань поточного контролю

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015		Ф-19.09- 05.01/076.00.1/М/ОК2 -1-2024
	Випуск 1	Зміни 0	Екземпляр № 1 Арк 18/ 17

Види робіт здобувача вищої освіти	Кількість балів за семестр	
	денна форма	заочна форма
Виконання завдань під час навчальних занять ¹	50	
Виконання та захист індивідуальних самостійних завдань ²	10	
Виконання науково-дослідної роботи та інших видів робіт (додаткові – заохочувальні бали) ³ : 1. Участь у студентських предметних олімпіадах, Всеукраїнському конкурсі студентських наукових робіт, грантах, науково-дослідних проектах 2. Підготовка наукових статей, тез доповідей наукових конференцій 3. Інші види робіт (наводиться перелік інших видів робіт)	10	
Разом за виконання завдань поточного контролю	70	60

¹ Кількість балів за виконання завдань під час навчальних занять визначає викладач у межах встановленого ліміту балів за поточний контроль та з урахуванням вагового коефіцієнту для даного виду робіт у діапазоні 0,6-1,0. Значення вагового коефіцієнта 1,0 може бути застосовано до навчальних дисциплін, у структурі яких передбачені лабораторні роботи. Наприклад, якщо викладач застосовує для виконання завдань під час навчальних занять ваговий коефіцієнт 0,8, то за навчальний семестр здобувач вищої освіти має можливість набрати $0,8 \times 60 = 48$ балів за даний вид робіт.

² Кількість балів за виконання та захист індивідуальних самостійних завдань визначає викладач у межах встановленого ліміту балів за поточний контроль та з урахуванням вагового коефіцієнту для даного виду робіт у діапазоні 0,0-0,4. Значення вагового коефіцієнта 0,0 може бути застосовано до навчальних дисциплін, у структурі яких передбачені лабораторні роботи. Наприклад, якщо викладач застосовує для виконання та захисту індивідуальних самостійних завдань ваговий коефіцієнт 0,2, то за навчальний семестр здобувач вищої освіти має можливість набрати $0,2 \times 60 = 12$ балів за даний вид робіт. При цьому зарахування балів за виконання та захист індивідуального самостійного завдання здійснюється за умови, що здобувач вищої освіти набрав не менше 50% від максимальної кількості балів, які передбачені для даного виду роботи.

³ Перелік видів робіт, за виконання яких здобувач вищої освіти може набрати додаткові (заохочувальні) бали з навчальної дисципліни, а також кількість додаткових (заохочувальних) балів у межах встановленого ліміту (до 20 балів) визначається на засіданні кафедри, на якій працює викладач.

Розподіл балів за виконання завдань під час навчальних занять

Види робіт здобувача вищої освіти ¹	Кількість балів за семестр	
	денна форма	заочна форма
Відповіді (виступи) на заняттях	20	
Участь у дискусії	10	
Виконання тестових завдань	10	
Виконання та захист практичних завдань, вправ, кейсів	20	
Разом за виконання завдань під час навчальних занять	60	

¹ Перелік видів робіт здобувача вищої освіти, а також кількість балів за виконання кожного окремо виду робіт протягом навчального семестру у межах встановленого ліміту балів за виконання завдань під час навчальних занять визначає викладач.

З метою застосування цілих чисел для оцінювання результатів роботи здобувачів під час навчальних занять може використовуватися 100-бальна шкала оцінювання щодо кожного окремо виду робіт. Розрахунок загальної кількості

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015			Ф-19.09- 05.01/076.00.1/М/ОК2 -1-2024
	Випуск 1	Зміни 0	Екземпляр № 1	Арк 18/ 18

балів, які здобувач може набрати за результатами роботи під час навчальних занять протягом семестру, проводиться за формулою:

$$P_{\text{НЗ}} = \sum(P_i \times \text{ВК}_i) \times K_{\text{НЗ}}, \quad (1)$$

де $P_{\text{НЗ}}$ – загальна кількість балів, набраних здобувачем за виконання завдань під час навчальних занять за семестр;

P_i – кількість набраних здобувачем балів за семестр за виконання i -го виду робіт під час навчальних занять (за 100-бальною шкалою);

ВК_i – ваговий коефіцієнт за виконання i -го виду робіт під час навчальних занять. Значення вагових коефіцієнтів розраховуються шляхом ділення кількості балів, яка передбачена за виконання окремого виду робіт під час навчальних занять, на сумарну кількість балів за виконання усіх видів робіт під час навчальних занять за семестр;

$K_{\text{НЗ}}$ – коригувальний коефіцієнт, який визначається шляхом ділення кількості балів, що передбачена за виконання завдань під час навчальних занять за семестр, на 100 балів.

Розподіл балів за виконання завдань модульного контролю

Види робіт здобувача вищої освіти денної форми навчання	Кількість балів за семестр
Виконання завдань модульного контролю 1	20
Виконання завдань модульного контролю 2	20
Разом за виконання завдань модульного контролю	40

Кількість модульних контрольних заходів протягом семестру, а також розподіл балів за модульними контрольними заходами визначає викладач у межах встановленого ліміту балів за модульний контроль. Зарахування балів за виконання завдань модульного контролю здійснюється за умови, що здобувач вищої освіти набрав не менше 60% від максимальної кількості балів, які передбачені для даного виду контролю.

Якщо здобувач вищої освіти денної форми навчання виконав завдання модульного контролю і з урахуванням отриманих балів за поточний контроль набрав у сумі 60 балів або більше, він може погодити дану оцінку в електронному кабінеті і вона стане семестровою оцінкою за вивчення навчальної дисципліни.

Якщо здобувач вищої освіти денної форми навчання під час вивчення навчальної дисципліни набрав 60 балів або більше і бажає покращити свій результат успішності, він проходить процедуру підсумкового контролю у формі екзамену. Набрані бали за виконання завдань підсумкового контролю, а також

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015			Ф-19.09- 05.01/076.00.1/М/ОК2 -1-2024
	Випуск 1	Зміни 0	Екземпляр № 1	Арк 18/ 19

бали за поточний контроль сумуються і формується семестрова оцінка з навчальної дисципліни. Бали, які здобувач вищої освіти набрав за виконання завдань модульного контролю, при цьому не враховуються під час розрахунку семестрової оцінки з навчальної дисципліни.

Здобувач вищої освіти допускається до процедури підсумкового контролю у формі екзамену, якщо за виконання завдань поточного контролю набрав 20 балів або більше.

Якщо здобувач вищої освіти за результатами поточного контролю набрав 15–19 балів, він отримує право за власною заявою опанувати окремі теми (змістові модулі) навчальної дисципліни понад обсяги, встановлені навчальним планом освітньої програми¹. Вивчення окремих складових навчальної дисципліни понад обсяги, встановлені навчальним планом освітньої програми, здійснюється у вільний від занять здобувача вищої освіти час.

Якщо здобувач вищої освіти за результатами поточного контролю набрав від 0 до 14 балів (включно), він вважається таким, що не виконав вимоги робочої програми навчальної дисципліни та має академічну заборгованість. Здобувач вищої освіти отримує право за власною заявою опанувати навчальну дисципліну у наступному семестрі понад обсяги, встановлені навчальним планом освітньої програми¹.

Процедура надання додаткових освітніх послуг здобувачу вищої освіти з метою вивчення навчального матеріалу дисципліни понад обсяги, встановлені навчальним планом освітньої програми, визначена у Положенні про надання додаткових освітніх послуг здобувачам вищої освіти в Державному університеті «Житомирська політехніка».

Визнання результатів навчання, набутих у неформальній та/або інформальній освіті

Визнання результатів навчання, набутих у неформальній та/або інформальній освіті в рамках окремих тем навчальної дисципліни, здійснюється викладачем за зверненням здобувача вищої освіти та представленням документів, які підтверджують результати навчання (сертифікати, свідоцтва, скріншоти тощо). Рішення про визнання та оцінка за відповідну частину освітнього компонента приймається викладачем за результатами співбесіди зі здобувачем вищої освіти.

Визнання результатів навчання, набутих у неформальній та/або інформальній освіті в рамках цілого освітнього компонента, здійснюється за процедурою, яка визначена у Положенні про організацію освітнього процесу у Державному університеті «Житомирська політехніка».

¹ Положення щодо вивчення навчального матеріалу дисципліни понад обсяги, встановлені навчальним планом освітньої програми, не поширюється на останній семестр навчання на всіх рівнях вищої освіти.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015			Ф-19.09- 05.01/076.00.1/М/ОК2 -1-2024
	Випуск 1	Зміни 0	Екземпляр № 1	Арк 18/ 20

Шкала оцінювання

Шкала ЄКТС	Національна шкала	100-бальна шкала
A	Зараховано	90-100
B	Зараховано	82-89
C		74-81
D	Зараховано	64-73
E		60-63
FX	Не зараховано	35-59
F	Не зараховано	0-34

11. Глосарій

№ з/п	Термін державною мовою	Відповідник англійською мовою
1	іредентизм	irredentism
2	сепаратизм	separatism
3	етнічний сепаратизм	ethnic separatism
4	уніонізм	unionism
5	панрухи	panrukha
6	сецесія	secession
7	сецесіонізм	secessionism
8	нація	nation
9	етнос	ethnos
10	іредента	irredenta
11	політетнічна держава	polythetic state
12	споріднена держава	related state.
13	курди	kurds
14	баски	basques
15	регіон	region
16	етнорегіоналізм	ethnoregionalism
17	геноцид	genocide
18	етноцид	ethnocide
19	культурна політика	cultural policy
20	експансіонізм	expansionism

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015			Ф-19.09- 05.01/076.00.1/М/ОК2 -1-2024
	<i>Випуск 1</i>	<i>Зміни 0</i>	<i>Екземпляр № 1</i>	<i>Арк 18/ 21</i>

№ з/п	Термін державною мовою	Відповідник англійською мовою
21	експансія	expansion
22	екстремізм	extremism
23	міжнатуродні відносини	interethnic relations
24	авторитаризм	authoritarianism
25	тероризм	terrorism

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015			Ф-19.09- 05.01/076.00.1/М/ОК2 -1-2024
	Випуск 1	Зміни 0	Екземпляр № 1	Арк 18/ 22

12. Рекомендована література

Основна література

1. А PRIMA FACIE: Студії з історії Європи: кол.монографія/ МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини; за ред.: Рафала Димчика, Ігоря Кривошеї. Київ: КНТ, 2021. 272 с. URL: <https://culonline.com.ua/catalog/gumanitarni-nauki/a-prima-facie-studii-z-istoriievropi-monografiyayu-za-red-i-krivoshei-1-1/read>
2. Горло Н. В. Концептуальні засади і практика іредентизму: внутрішньополітичний і міжнародно-політичний контексти: монографія. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2019. 448 с. URL: <http://surl.li/pbhrh>
3. Дронов В. Ю. Міжнародні відносини та світова політика : навч.-метод. посіб. [Електронний ресурс] / В. Ю. Дронов ; НУ «Одеська юридична академія». Одеса : Фенікс, 2022. 132 с. URL: <http://surl.li/ozwfk>
4. Капітоненко М.Г. Теорія міжнародних відносин. – Чернівці: Видавництво «Книги XXI століття», 2019. 272с. URL: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u362/kravchenko_n.b_nmposibnik-2019-teoriya_mizhnarodnih_vidnosin.pdf
5. Кормич Л. І., Краснопольська Т. М. Національна безпека в глобалізаційних умовах : навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Л. І. Кормич, Т. М. Краснопольська. – Одеса : Фенікс, 2020. 76 с. (Сер. «Навчально-методичні посібники») URL: <http://surl.li/pbfic>
7. Мельник Л. М. Політологія. Навчальний посібник (для студентів усіх форм навчання) / уклад. Л.М. Мельник, І.А. Дужа, І.М. Грек. Біла Церква: БНАУ, 2022. 494 с. URL: <http://surl.li/pbewo>
8. Теорія міжнародних відносин : підручник / [М. П. Требін, Л. М. Герасіна, О. Ю. Панфілов та ін.] ; за ред. М. П. Требіна ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2022. 472 с. URL: <http://surl.li/pbext>
9. Ambrosio T. Irredentism: ethnic conflict and international politics. Westport: Praeger Publ., 2001. 226 p. URL: <http://surl.li/ozjyx>
10. Landau J.M. Pan-Turkism: From Irredentism to Cooperation. Bloomington: Indiana University Press, 1995. 275 p. URL: <http://surl.li/ozjzw>

Допоміжна література

1. Верменич Я. В. Українсько-російське пограниччя: історичний досвід та сучасні виклики регіонального розвитку / Відп. ред. В. А. Смолій. НАН України. Інститут історії України. – К.: Інститут історії України, 2023. 338 с.
2. Віднянський С. В. Українсько-угорські відносини: проблемні питання та роль історичної науки. Стратегічні пріоритети. 2018. № 1(46). С. 18-24.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015			Ф-19.09- 05.01/076.00.1/М/ОК2 -1-2024
	Випуск 1	Зміни 0	Екземпляр № 1	Арк 18/ 23

3. Гриценко П. Ю. Мова як індикатор угорсько-українських відносин сьогодення. Стратегічні пріоритети. 2018. № 1(46). С. 26–37.

4. Закон України «Про національні меншини (спільноти) України» від 13.12.2022 № 2827-IX

5. Канціра В. С. Тероризм: кримінологічна детермінація і кримінальноправова протидія: монографія / В. В. Середа, І. Р. Серкевич; за заг. ред. В. С. Канціра. – Львів: ЛьвДУВС, 2016. 188 с.

6. Кресіна І. Національно-культурна автономія: правовий шлях вирішення русинської проблеми. Стратегічні пріоритети. 2017. № 1(42). С. 18–23.

7. C Hale, D Siroky «Irredentism and Institutions», British Journal of Political Science, Vol. 5, Issue 2, 2023, pp.498-515

8. D Paci. The Åland Islands Question: Irredentism and Autonomism in the «Archipelago of Peace». Revista Brasileira de História. 2020. Vol. 40, no. 85

9. J Driscoll, ZC «Steinert-Threlkeld Social media and Russian territorial irredentism: some facts and a conjecture». Post-Soviet Affairs, vol. 36, № 2, 2020, p. 101 – 121.

10. J Mayall. Nationalism and International Society [Text] / J. Mayall. — Cambridge, UK : Cambridge Univ. Press, 1990. — 194 p. 11. N Miholjic «The Role of Irredentism in Russia's Foreign Policy», Caucasus International, Vol. 9, No. ½, 2019, p. 88.

13. Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Сайт бібліотеки Державного університету «Житомирська політехніка». URL: <http://lib.ztu.edu.ua>.

2. Освітній портал Державного університету «Житомирська політехніка». URL: <http://learn.ztu.edu.ua>.

3. Сайт Національної бібліотеки України ім. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua>.

4. Сервіс Google Академія. URL: <https://scholar.google.com.ua>.

5. Наукометрична база Scopus. URL: <https://www.scopus.com/search/form.uri?display=basic&zone=header&origin=searchbasic#basic>.